Sovittelu Suomessa

16.10.2018

Kehittämispäällikkö Henrik Elonheimo, THL
Henrik.Elonheimo@thl.fi

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Suomalaisen sovittelukentän rikkaus

- **Lakisääteinen** rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelu (THL)
- Suomen Sovittelufoorumi (SSF)
  - **Koulusovittelu** (VERSO)
  - **Fasilitatiivinen perhesovittelu** (Fasper)
  - **Ympäristösovittelu**
  - **Työyhteisösovittelu**
- **Katusovittelu** (Aseman lapset ry)
- **Monikulttuurinen** sovittelu: naapuruusovittelu ja naapurustotyö (Naapuruussovittelun keskus)
- Vakavien rikosten **jälkisovittelu** (KRITS)
- **Tuomioistuinsovittelu** (OM)
- KV-sovittelu

Sovittelu hallitusohjelmissa

- *2011*

*Edistetään sovittelun käyttöä konfliktinratkaisukeinona erilaisissa rikos- ja riita-asioissa oikeudenkäyntimenettelyn **nopeuttamiseksi***

- *2015*

kehitetään tuomioistuinprosessien ulkopuolisia riidanratkaisumenettelyjä

Risto Koulu 2010:

”Vaihtoehtoista riidanratkaisua ja sen lippulaivaa sovittelua on aiheellisesti pidetty nykyajan vahvimpana oikeudellisena megatrendinä.”

Lakisääteinen rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelu

- Taustalla **uhriliike**; esim. Christie 1977
  - Konfliktit kuuluvat osapuolille ja kansalle, ei valtiolle
- Ensimmäinen projekti Vantaalla 1983
  - Levisi pian muihinkin kaupunkeihin
- **Sovittelulaki** voimaan 2006
  - Laki rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015)
  - Laki luo toiminnalle puitteet

Sovittelulain tavoitteet

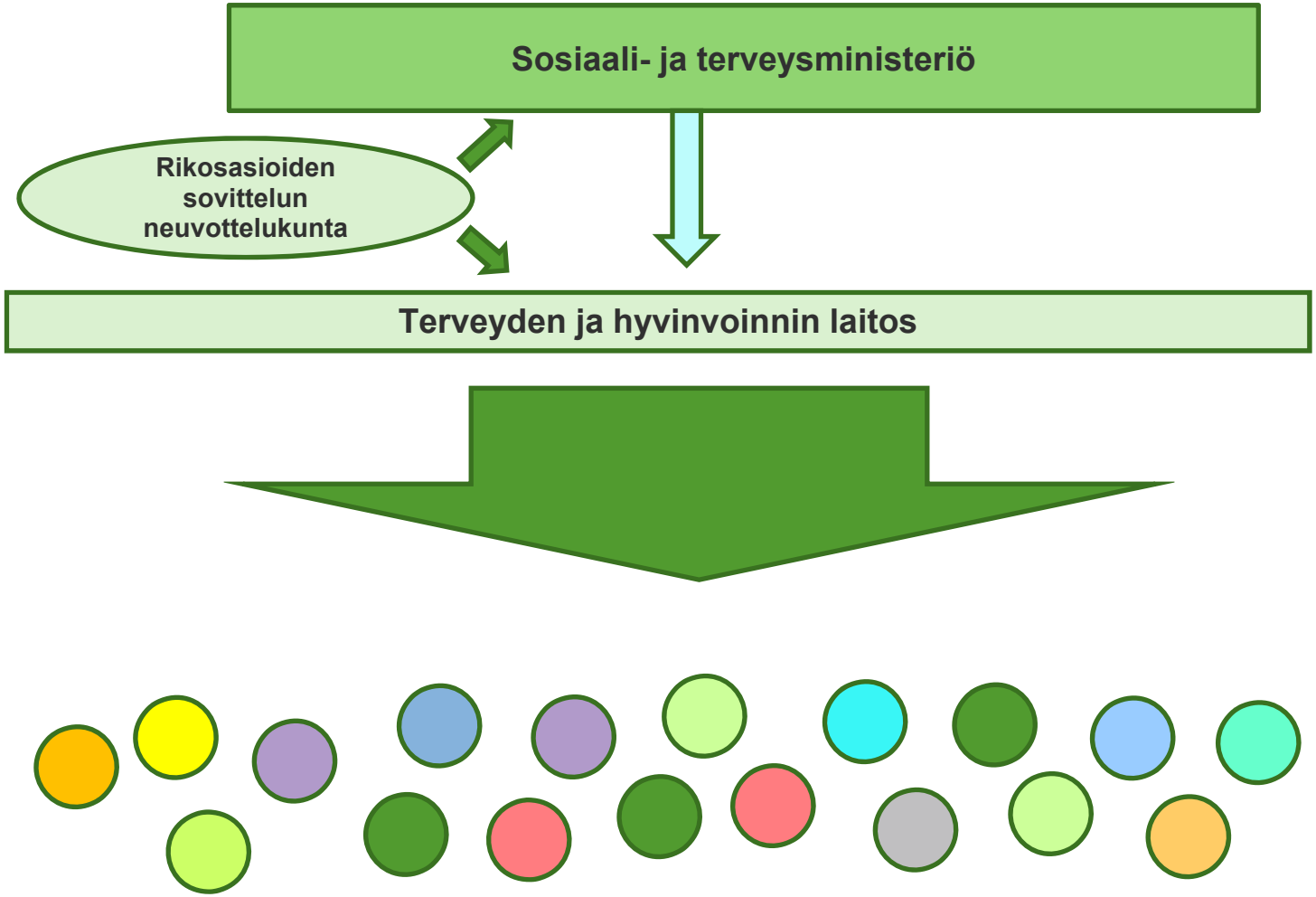
- Turvata rahoitus
- Luo perusrakenteet sovittelupalvelun tarjoamiselle
- Yhtenäistää käytännöt
- Alueellinen yhdenvertaisuus
- Toiminnan seuranta ja kehittäminen

Sovittelun organisointitapa

Valtakunnallinen järjestämisvastuu, koordinaatio ja kehittäminen **THL**:lle 2016

- Palveluntuottajina kunnat (11) tai yhdistykset (7)
- **Vapaaehtoistyötä**: sovittelijat ovat maallikoita ja saavat vain kulukorvauksen
  - Sovittelutoimistoissa myös ammattilaisia (vastaavat ja ohjaajat)

Sovittelupalveluiden hallinnollinen organisaatio

Sovittelun palveluntuottajat (18 kpl)

- **STM**: valvoo sovittelupalvelun tuottamista (yleinen johto, ohjaus ja valvonta)

- **Neuvottelukunta**: ohjaa, seuraa ja kehittää sovittelua valtakunnallisesti
  – Edustettuna: THL, OM, STM, poliisi, syyttäjä, tuomioistuin, sovittelutoimistot, rikosuhripäivystys, HY

Access to justice

Muodollisen oikeuden ongelmia:

- Hitaus
- Kalleus
  - Yhden asian käsittely sovittelussa maksaa vain ***450*** *€,* kun taas esim. nuoren tekemän rikoksen käräjäoikeuskäsittely *n.* ***3000*** *€.* Helsingin KäO: oikeuskäsittelyn kustannukset olivat juttua kohden ***1683-14829 €***, ja tästä puuttuvat vielä esitutkinnan ja syyttäjälaitoksen kustannukset.
- Asiantuntijavaltaisuus
- Ei vakuuttavaa näyttöä tuloksista
  - Sovittelussa ohjenuorana *se mikä* ***toimii***
    - Näyttöön perustuva kriminaalipolitiikka

→ On tärkeää tarjota **matalan kynnyksen** palvelu, joka **auttaa ihmisiä** heidän konflikteissaan

→**Asiakas**lähtöisyys

Eurooppaneuvoston ministerikomitean suositus 2018

- ***Restoratiivinen oikeus*** sovittelun taustateoriana

- Sovittelun etuja esim. joustavuus, osapuolten tarpeisiin vastaaminen ja tutkimuksen avulla todistettu tehokkuus

- Kannustetaan jäsenmaita kehittämään restoratiivista oikeutta kaikenlaisissa rikoksissa, vähentäen rankaisevan rikosoikeuden roolia

Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to member States concerning restorative justice in criminal matters
https://www.coe.int/en/web/prison/home/-/asset_publisher/ky2olXXXogcx/content/recommendation-cm-rec-2018-8

Sovittelun tärkeimmät periaatteet

- Osapuolet kohtaavat neutraalin ulkopuolisen *fasilitaattorin* avustuksella
- Maksuttomuus
- Vapaaehtoisuus
- Kunnioittava vuoropuhelu
- Luottamuksellisuus
- Osapuolten voimaannuttaminen
  - Sananvalta, osallisuus
- Tekijän vastuuttaminen

Mitä rikoksia sovitellaan?

- **Lähes kaikkia rikoksia**
  - Missä prosessin vaiheessa tahansa
  - Yhtälailla virallisen syytteen alaisia ja asianomistajarikoksia
  - lästä riippumatta
- Rikoksia joiden voidaan arvioida soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon **rikoksen laatu ja tekotapa, osapuolten suhde ja muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena**
- Riittävä **ymmärryskyky**
- Epäilty vahvistettava tapahtumainkulun **pääasialliset tosiseikat**
- **Sovittelu oltava uhrin edun mukaista**
- Sovitella ei saa **alaikäiseen** kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi **erityinen suojan tarve**
- Viimekädessä sovittelutoimisto arvioi, soveltuuko asia soviteltavaksi (3:15§)

Kuka voi tehdä sovittelualoitteen?

- **Poliisi**
- Syyttäjä
- Muut viranomaiset (kuten sosiaalityöntekijä)
- Osapuolet / vanhemmat

  – **Poikkeus**: lähisuhdeväkivalta: vain poliisi tai syyttäjä voivat lähettää jutun sovittelutoimistoon

Riita-asiat sovittelutoimistoissa

- Vähintään toinen osapuoli luonnollinen henkilö
- Vähäisyys
- Tarkoituksemukaisuus

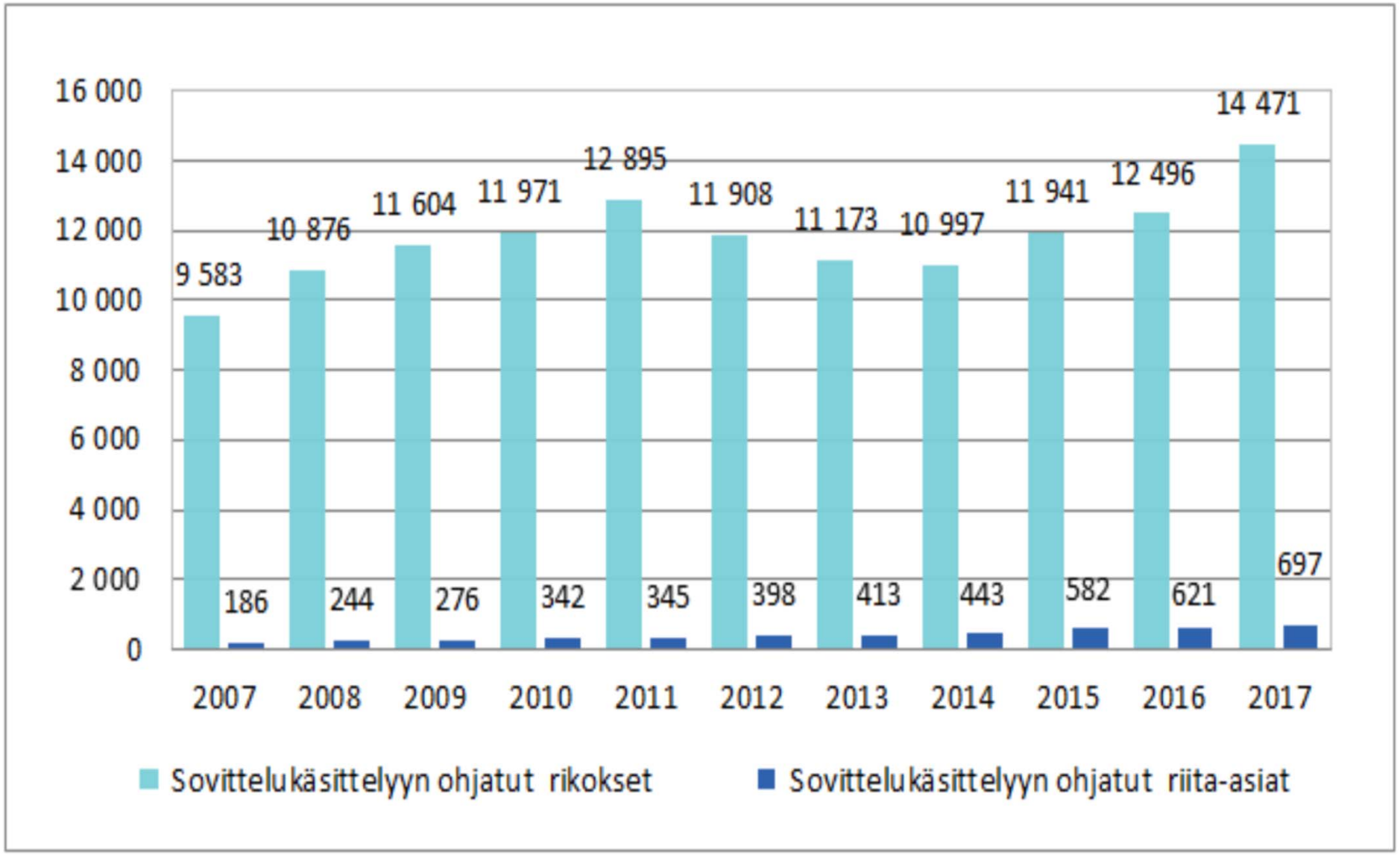
Sovittelusopimukset

- Vähintään kolme neljästä sovittelusta päätyy sopimukseen
  - v. 2017 käynnistyneistä rikossovitteluista 79% päätyi sopimukseen
- Yleensä sopimukset myös pidetään

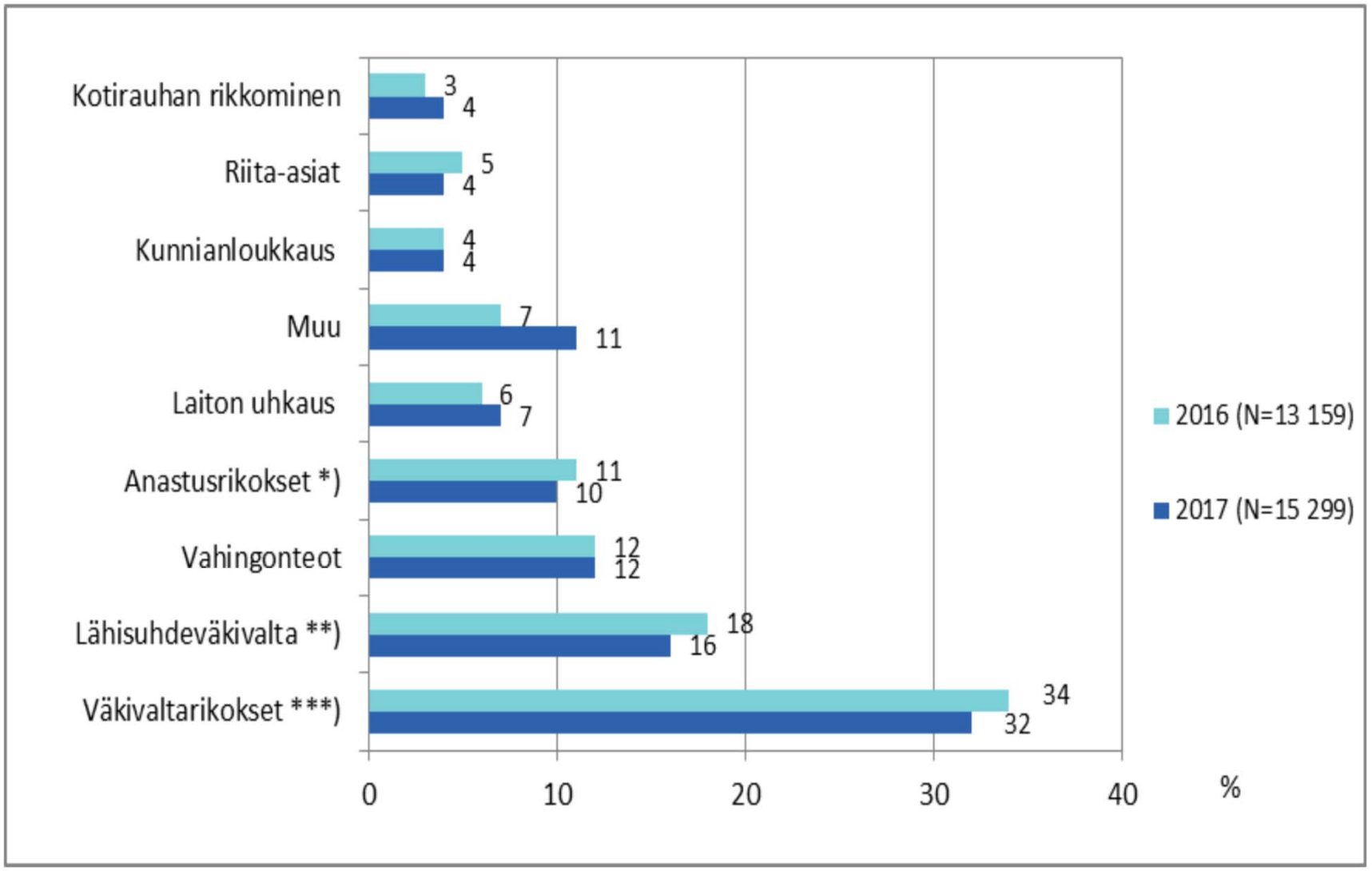
Sopimusmuodot (yleisyys 2017):

- **aineeton** (65%): anteeksipyyntö, käytöksen muuttamissopimus
- **rahallinen** (32%)
- **työ** (2%)
  - Tai näiden yhdistelmä

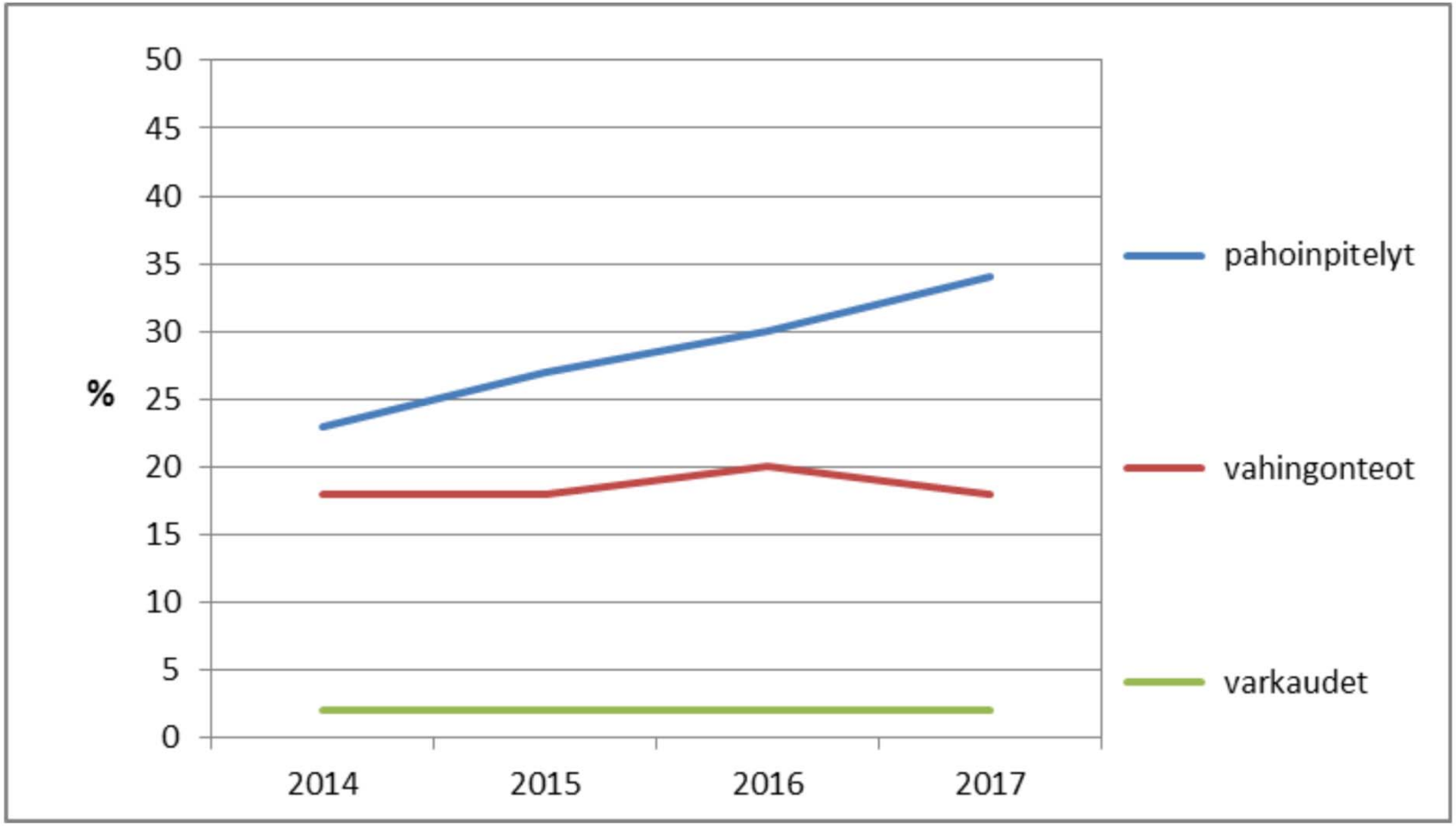
Kuvio 1. Sovittelukäsittelyyn ohjatut rikos- ja riita-asiat 2007–2017

Kuvio 2. Sovitteluun ohjattujen rikosten osuus pääluokittain sekä riita-asioiden osuus 2016 ja 2017, (%)

Kuvio 3. Tiettyjen, sovitteluun ohjattujen rikosten osuus poliisin selvittämistä rikoksista 2014–2017, (%)

Lähde: Rikos- ja pakkokeinotilasto. SVT. Tilastokeskus

THL:n rooli

- Tekee **puitesopimukset** palveluntarjoajien kanssa
- Jakaa **valtionavun** ja valvoo sen käyttöä
- Ohjaa ja valvoo sovittelutoimistoja
  - Sovittelijan **opas**
  - **Vapaaehtoistyön kokonaisohjelma**
  - Kehittää sovittelijoiden **koulutusta**
  - Kokoaa sovittelun **tilastot**
  - **Kehittämisohjelma** (2016-2020)
    - Keskeinen tavoite: yhdenvertaiset mahdollisuudet saada **tasalaatuisia sovittelupalveluita** asuinpaikasta riippumatta

Ammattilaiset sovittelutoimistoissa

- N. 100
  - Johtaja, ohjaajat, toimistohenkilöstö
- Sovitteluammattilaisilla oltava soveltuva korkeakoulututkinto
- Ammattilaiset
  - valvovat ja ohjaavat vapaaehtoissovittelijoita
  - arvioivat sovittelun edellytykset
  - jakavat tapaukset sovittelijoille
  - sovittelevat haastavia tapauksia myös itse
    - Suomessa sovitellaan pareittain

Vapaaehtoissovittelijat

- Suomessa lakisääteinen sovittelu nojaa vahvasti vapaaehtoissovittelijoiden työpanokseen
- N. 1200
- Saavat vain kulukorvauksen (25 €)
- Sovittelijana voi toimia henkilö, joka on suorittanut sovittelutoimintaan perehdyttävän koulutusjakson ja jolla muutoin on sellainen koulutus, taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää, ja joka on muutoin tehtävään soveltuva

Sovittelijoiden koulutustarpeet

- Peruskurssi: n. 54 kontaktiopetustuntia
- Jatkokoulutus:
  - Lähisuhdeväkivalta (170 tuntia)
  - Lapset & nuoret (100 tuntia)

- Sovittelu on erityisen vaativaa vapaaehtoistyötä
- Vaatimukset kasvavat; sovittelijoiden pitää osata esim.
  - Fasilitoida dialogia ja tukea keskustelussa heikompaa osapuolta
  - Tuntea lainsäädännön perusperiaatteita
  - Käsitellä hankalia asiakkaita ja tilanteita
  - Ohjata asianosaisia muihin palveluihin

Koulutustarpeet (jatkoa)

- Koulututus auttaa saamaan lisää uskottavuutta, legitimiteettiä ja laatua ja laajemman sovellusalan
- Uuden jatkokoululutuksen tarve
  - Monikulttuurinen sovittelu
  - Vakavien rikosten sovittelu
  - Riita-asiat – todellinen vaihtoehto oikeusprosessille
  - Palveluohjaus
    - Tavoite: *sovittelupalvelu olisi kiinteä osa uhrien ja tekijöiden palveluverkostoa ja palveluohjauksen väline*

Suomalaisen sovittelun haasteet

- Rajallinen **budjetti** rajoittaa sovittelun laajempaa hyödyntämistä
  - Asioita tulee poliisilta yhä enemmän ja yhä varhaisemmassa vaiheessa
  - Joissakin toimistoissa jouduttu rajoittamaan juttujen sisäänottoa
  - Ei ole järkevää, jos sovittelua joudutaan budjettisyistä rajoittamaan

Mihin rahaa tarvitaan?

- Esim. tulkkikustannukset, vuokrat, atk-laitteiston kulut, koulutustarpeet, tapausten määrä & vaikeusaste nousseet
- Uusi **tietojärjestelmä**
  - EU:n tietosuoja-asetuksen vaatimukset
  - Sähköiset rajapinnat eri oikeusviranomaisten tietokantojen kanssa ja sovitteluun kohdistuvat selvitys- ja tutkimustarpeet
- Sovittelijoiden **kulukorvaus** pysynyt samana koko lakisääteisyyden ajan, vaikka sovittelun laatu ja vaatimustaso ja erilaiset kulut ovat nousseet

Sovitteluohjaajien palkka

SOVITTELUOHJAAJIEN TEHTÄVÄKOHTAINEN PALKKAUS 2018

SOVITTELUTOIMISTO	PALKKA/KK
Etelä-Pohjanmaan sovittelutoimisto (kunta)	2 469
Helsingin sovittelutoimisto (kunta)	2 411
Kanta-Hämeen sovittelutoimisto (kunta)	2 420
Keski-Suomen sovittelutoimisto (kunta)	2 439
Kymi-Saimaan sovittelutoimisto (yhdistys)	G25
Lapin sovittelutoimisto (kunta)	2 558
Länsi-Uudenmaan sovittelutoimisto (yhdistys)	G25
Pirkanmaan sovittelutoimisto (kunta)	2 565
Pohjanmaan sovittelutoimisto (kunta)	2 320
Pohjois-Karjalan sovittelutoimisto (yhdistys)	2 237
Pohjois-Savon sovittelutoimisto (kunta)	2 436
Pohjois-Suomen sovittelutoimisto (yhdistys)	2 372
Päijät-Hämeen sovittelutoimisto (yhdistys)	G25
Rovaniemen, Ranuan ja Posion sovittelutoimisto (yhdistys)	G23
Satakunnan sovittelutoimisto (kunta)	2 354
Vantaan sovittelutoimisto (kunta)	2 265
Varsinais-Suomen sovittelutoimisto (kunta)	2 512

Sovitteluohjaajien tehtäväkohtainen palkka vaihtelee välillä **2237 – 2565** € / kk
→ henkilöstökato

Aloitemäärät Vantaan sovittelutoimistossa

Sovittelualoitteita

2015	683 kpl
2016	1141 kpl
2017	1212 kpl
2018 ennuste	n. 1400 kpl

Aloitemäärät/henkilöstö Vantaan sovittelutoimistossa

Vuosi	Aloitemäärä	Per työntekijä (7,5)	Per ohjaaja (6)
2015	683	92	114
2016	1141	152	190
2017	1212	162	202
2018 (ennuste)	1400	187	233

Kiitos!

Palaute ja lisätietoa

Henrik.Elonheimo@thl.fi

www.thl.fi/sovittelu